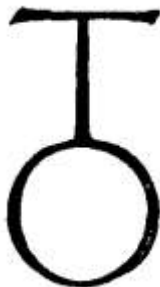

A SZÉP MAGYAR KÖNYV

1473—1938.

Írta
DRESCHER PAL

OFFICINA KÉPESKÖNYV

O F F I C I N A
K É P E S K Ö N Y V E K
Szerkesztik KENYERES IMRE és TRENCSENYI-WALDAPFEL IMRE

*Könyvünk külső borítéka egy 1613-ban készült
erdélyi szattyán-bőrkötés színekben is hű mása.*

OFFICINA NYOMDA ÉS KIADÓVÁLLALAT, BUDAPEST,
1938.

A könyv *szépsége* igen sok összetevőből alakul ki. S meghatározása nem könnyű feladat. E kérdésben korántsem a nyomdász szakszemponjtjai irányadók. Egy régi könyv rejtelmes ízei — a bibliofil semmihez sem fogható gyönyörűségének légies elemei — gyakran alig érzékelhető finom jegyek, apró különösségek, rejtett részletek együtthatásából keletkeznek. Néha meg éppen valami széjjel nem bontható, elemezhetetlen *egység* adja meg egy könyv sajátos szépségét. Mint minden jelenségét az emberi kultúrának, ezt is bizonyos valóság-fölöttiség jellemzi. Minél magasabbra emelkedünk a természeti valóságból a kultúra valóság-fölötti világába — vagyis: minél műveltebbek vagyunk — fogékonyságunk, érzékelő képességünk finomabb szellemi tartalmak, rejtettebb szépség-értékek iránt annál nagyobb. A nyomdász, ha csak a maga mesterségének értője, kétségkívül megmosolyogja Bornemisza Péter prédikációi detrekövi 1584. évi kiadásának címlapját: a tipografikus keretszerkezet ferdeségeért,

asszimmetrikus összeillesztéséért, a betűk nem elég éles metszéséért stb. Az igazi bibliofil meg tán éppen e sajátságaiért zárja szívébe ezt a címlapot! Meg egyéb rendkívüli tulajdonságai miatt. Csodálatosan naiv bájáért. Utolérhetetlen arányaiért. A betűgrádusok kiválasztásának és elrendezésének tévedhetetlen biztonságáért. És nem utolsó sorban azért a gondatlanságért (nem gondatlanságért!), mellyel ez a hányatott életű prédikátor-nyomdász, minden okoskodás és előre számíttatás nélkül nekifog az apró díszítövasak összeillesztésének, ezzel adva meg művének a kézi munka elbűvölő esetlegességét és friss hamvát. Nem is szólok itt a könyv tartalmáról, meg azokról a címlap anyagi jelentkezésén (betűn és elrendezésen) kívülálló, láthatatlan, inkább csak érezhető hangulati elemeiről egy ilyen régi nyomtatványnak, mint: a művelődéstörténeti háttér, a letűnt kor levegőjének komorsága, vagy nyugodt derűje, a nyomdász-mester személyes sorsa, — amik az avatott gyönyörködőben mind-mind együtt-rezdülnek meg a szemlélettel . . . Minden szépségérzés nagy mértékben egyéni. Igyekeztem megmutatni: miként fokozható ez az érzékek finomodásával arányosan. Hogy milyen szük-

séges ez a sok-minden mellékkörülményt figyelembe-
vevő, kiművelt szemlélet éppen a magyar könyvnél;
mostoha viszonyainkat soha nem feledő, megindult
közelítés hazai nyomdászatunk termékeihez, — azt
tán nem is kell hangsúlyoznom. Szeretet nélkül, a
gyermek, az utód érzelmes elfogultsága nélkül ne is
nyúljunk régi magyar könyvhöz. A tőlünk kapott
védelem árnyékában nyugodtan fejlődő, boldog és
gazdag nyugati nemzetek nagy nyomdai művészeté-
hez képest nyomdászatunk emlékei tán kissé szegé-
nyesnek tűnhetnek föl, de nekünk mégis drágák e kö-
zönyt-rázó, a művelődés útját törő szellemi termékei
lelkes elődeinknek. S szépek is! Ha a kiállítás gaz-
dagságában és pompájában nem is vetekedhetnek a
nyugateurópai nagy nyomdász mesterek remekeivel,
egy bizonyos: a mi szerény és szegény műveinkben
is tévedhetetlen ösztöne élt a Szépnek.

Az arány-érzéknek és a biztos ízlésnek sok jel-
lemző példáját igyekeztem összegyűjteni kis köny-
vünkben. S hogy a kép, mit a szép magyar könyv-
ről adni kívántunk, teljesebb legyen, néhány magyar
kötésremeket is bemutatunk itt. A pompás köntös
mindenkor kiegészítő része volt a könyvnek. Meg-

becsülésnek és szeretetnek jele. Az iparművészetnek ez az ága hazánkban különösen fölvirágzott. Mátyás király Corvináinak valószínűen budai kötésesei óta szinte megszakítatlan a könyvkötő iparművészet fejlődésének vonala, napjainkig. S mint az élet annyi más területén, a magyarság itt is új színnel, sajátosan keleties bájjal gazdagította Európa művészetét.

„Kedvesen és szívbeli örömmel fogadtuk az általad Rómában annyi gonddal és ékesen kinyomtatott Silius Italicust s már többször átforgattuk . . . Szerencsések vagytok ti, akik nem vérontás és országok után áhítoztok, hanem a tudományoknak élhetek s munkáitok révén a gondok közt élő királyokkal is feledtetitek a hadi lármát” — írja Mátyás király Pomponius Laetusnak, 1471 szeptember 13-án kelt levelében, ekként köszönve meg az ajándékba kapott könyvet. Mátyás király tehát, bár igazi szenvedélye a pompás kéziratok gyűjtése volt, a nyomtatott könyvtől sem idegenkedett. Bizonyára az ő tudásával és hozzájárulásával telepítette Budára alkancellárja, Karai László prépost, Hess Andrást, első nyomdászunkat, Rómából. Karai prépost 1471—72 telén, Rómában jártában megismerkedett a nyomdászattal s a lelkes humanistában már ott megfogalmazott a terv, hogy az új művészetet Magyarországon is meghonosítja. Talán már a római Laueir-műhelyben

elkezdte az akkor ott működő Hess András Budára csalogatását. Tárgyalásának eredményeként Hess 1472 tavaszán a Lauer-officinában beszerzett betűmatricákkal csakugyan megjelent Budán s berendezte nyomdáját. Helyiséget a műhely számára nyilván mecénása adott a budai prépostság valamelyik épületében. A sajtók elkészítése, a betűkészlet kiöntése s főként a járatlan helyi személyzet betanítása elég lassan történhetett, mert a nyomda első termékével, a *Chronica Hungarorum*-ma csak 1473 pünkösdjén készült el. „Mikor a Te jóvoltodból Magyarországra jöttem, nem kevés ideig voltam munka nélkül” — mondja maga Hess is, a Karainak ajánlott *Chronica* előszavában. Azért választotta első kiadványa tárgyául a magyarok történetét, mert „azt hittem, ez minden magyar embernek kedves örömet fog okozni; szülőföldjét ugyanis mindenki más országoknál jobban szereti s többre becsüli; mindenki ég a vágytól, hogy elődei életét ismerje, azok jeles és emlékezésre méltó cselekedeteit utánozhassa, a szerencsétlenségeket pedig, melyek őket érték, elkerülhesse.” A mű kéziratát, egy régi kódexet, valószínűleg a budai minorita-zárdából kapta kölcsön

nyomdászunk. S korrektora is ugyané zárdának tudós szerzetese lehetett. Az akkori viszonyokat mérlegelve, a *Chronica* 400 példányban készülhetett. Ma mindössze 9 példány ismeretes belőle. Fitz József remek Hess-tanulmányában, jóformán csak a két ránk-maradt Hess-nyomtatványból, széles erudícióra támaszkodó, ragyogó tudományos okfejtéssel elevéníti meg budai ősnymdánk egész működését. Szerinte, a három szedés-részletből következtethetően, Hess három sajtóval dolgozott. Személyzete tizenöt főből állhatott. Négy szedőből, a három sajtót kezelő hat nyomtatóból, egy festékezőből, egy korrektorból, egy rubrikátorból és egy szolgából. A *Chronicán* kívül még csak egy nyomtatványnak Hess budai nyomdájában készültét szabad kétség nélkül elismernünk. Ez: *Basilius Magnus Delegendis* poe­ti­sé­nek és az *Apologia Socratis* című műnek együttes kiadása. Lehet, hogy itt — Hess mesternél — készült 1477-ben *Antonius Florentinus Confessionale*-ja is. Vannak jelek, melyek emellett s megint olyanok, melyek ellene szólnak. 1480-on túl semmi esetre sem állt már fönn a budai Hess-nyomda. Megszűnése körülményeiről semmit sem tudunk.

A kis ívrétű *Chronica* nem tartozik a nyomdai nesterművek közé. Bizonytal akad az 1500 előtt megjelent, közel harmincezer ősnymtatvány közt sok külön. De becsületes, fáradtsággal, hozzáértéssel, szeretettel készült, jeles munka. Tanulsággal és jogos büszkeséggel szemlélhetjük benne a nyomtatott könyv legősibb, minden időkre eldöntött alakjának magyar változatát,

*

A budai Hess-nyomda megszűnése után — talán gazdag pártfogók híján — egészen 1535-ig nem létesült új nyomda hazánkban. A nagyobbára latin egyházi szerkönyvekből álló szükségletet az ország fővárosában működő kiadó-könyvkereskedők (Feger Teobáld, Ruem György, Pap János, Kaym Orbán, stb.) saját nyomda költséges berendezése nélkül, akként fedezték, hogy rendeléseiket jól fölszerelt külföldi nyomdákhöz juttatták el. A tőkehiány és a könyvkiadással járó kockázat kérdését így igyekeztek megoldani. A gyér számú magyar nyelvű könyv nyomása is külföldön, Krakkóban, Bécsben történt ez időben.

A XVI. század magyarországi nyomdáinak fölállítására a reformációval függött össze. A reformáció eszméi a mohácsi vész táján kezdtek hazánkban is elterjedni. A protestantizmus az iskolázásra és a biblia olvasására fordította főfigyelmét. Ezért elsősorban tankönyvekről és a Szentírásnak magyar fordításáról kellett gondoskodnia. A XVI. század első sajtóját hazánkban a kiváló humanista tudós, az erdélyi szászág reformátora, Honterus János állította föl Brassóban. Hosszas külföldi bolyongás után, már mint hírneves tudós, 1533-ban tért haza szülővárosába. 1549-ig, haláláig, nagyarányú működést fejtett ki, mint kiadó-nyomdász, korrektor, fametsző és igen sok kiadványának szerzője. A könyvnyomtatás mesterségével Bázelen ismerkedett meg s betűkészletét is valószínűleg az ottani Henricpetri cégtől szerezte be. A kiadásában megjelent könyvek tipográfiáját mindvégig kifinomult, előkelő ízlés, rend-

kívüli tisztaság és egyszerűség jellemzi. A velencei Aldus és a flórenci Giunta mintájára, miként mestere, Henricpetri is, könyveiben végig csak kurzívát használ. Kiadványainak legtöbbje az Aldinákhoz hasonlóan, zsebbe-való, kis nyolcadrétű alakban jelent meg. Honterus halála után Wagner Bálint vette át a brassói nyomda vezetését. ízlésben és gondosságban követte elődje példáját. Wagner idejében 32 nyomtatvány készült a brassói sajtón, köztük egy érdekes képes haláltánc, az *Imagines mortis*. Az L. F. jelű magyar mester fametszetei jórészt Holbein híres képsorozata után készült, ú. n. tükörmásolatok. Az első, hazánkban nyomtatott magyar nyelvű könyv, Sylvester János Új testamentum-fordítása, a vas megyei Újszigeten, 1541-ben jelent meg, gróf Nádasdy Tamás birtokán, a gazdag főúr pártfogásával. A reformáció eszméivel rokonszenvező Nádasdy alkalmasint Sylvester János rábeszélésére rendezte be az újszigeti nyomdát, 1536-ban vagy 1537-ben. A nyomda első kiadványa, Sylvester *Gramatica hungarolatina*-ja, hosszas huzavona után, csak 1539-ben hagyta el a sajtót. S két évre rá, új nyomdász, Abádi Benedek faktorsága alatt, egészen más (fraktur) be-

tükkel, melyeknek metszésében tán maga Sylvester is részt vett, az Új testamentum. Utószavában így mentegeti a lelkes fordító a mű gyengéit: „Mert jobbnak tetszék, hogy ez a könyv hamar ki kelhetne, noha *nem igen szép betűvel* volna, hogy nem mint szép betűre erőködnénk nagy kísedelemmel, mel dolog a keresztnének igen káros volt volna.” Valóban: a könyv nem remeke a tipográfiának. A nyomás egyenetlensége, a fametszetek elhelyezésének pontatlansága nem vall mester kezére. És mégis, a maga esetlenségében is ellenállhatatlan ez a könyv . . . Mellékletünk az Új testamentum egy illusztrált lapját mutatja be. A naiv bájnak ezt az öntudatlan jelentkezését lehetetlen gyönyörűség nélkül néznünk!

A XVI. század nyomdászatában művelődéstörténetünk szempontjából a kolozsvári Heltai-nyomdának volt a legnagyobb szerepe. Míg a XVI. század legtöbb nyomdája a protestáns vallási harc és oktatás szolgálatában állt, addig a Heltai-nyomda erkölcsös és mulattató költői művek kiadásával szélesebb rétegek művelésére törekedett. A hitvitázó irodalom legtöbb terméke nem jutott el az átlagos

nemeshez és a kispolgárhoz. „Tévedés volna azt hinni, hogy e vitairatok megjelenése országos érdeklődést keltett volna”, — mondja Szekfű Gyula. Az írók rendjei jóformán magának írt, s leggyakrabban egyedüli olvasója volt saját munkáinak. Nem úgy Heltai. Ő népszerűsíteni akarta az irodalmat, *olvasmánnyal* kívánta ellátni a magyar *népet*. S ez eléggé nem méltányolható érdeme. Az 1550-ben alapított kolozsvári nyomdában látott napvilágot —'a Bibliának első és második részén, Dávid király zsoltárain, az Új testamentum-fordításon s egyéb vallásos tárgyú kisebb kiadványon kívül — Tinódi Sebestyén Cronica-ja, Heltai Száz fabulája, Bánkai Mátyás verses Históriája az vitéz Hunyadi János erdélyi vajdáról, Valkai András Szép históriás éneke, egy szép-históriagyűjtetmény: a Cancionale, Fortunatus, Nagy Sándor, Salamon és Markalf históriája, stb.

A Hoffgreff alapította kolozsvári Heltai-nyomda kisebb-nagyobb szünetekkel a XVII. század végéig működött. Páriz-Pápai Ferenc, a tudós nagyenyedi tanár a százados Heltai-nyomda utolsó idejéről így ír:

.... „de már
 Kopott, fogyott mátrix, betű új mestert vár...
 A Tipográfia szintén meghanyatla,
 Mint árva, csak fogya, kópék, nem újula;
 Kiből az nemzetnek érkezek nagy kára.”
 A lázas reformátori tevékenység ösztönözte
 Bornemisza Péteir prédikátort is nyomda berendezé-
 sére. Nagyúri hitbuzgó és áldozatkész pártfogót nem
 volt nehéz ebben az időben ily vállalkozáshoz találni.
 Betűkészletét Krakkóban szerezte be és alighanem
 onnan szerződtette művezetőjét, Mantskovit Bálint-
 tot is. A nyomda 1573-ban létesült s előbb a nyitra-
 megyei Semptén, majd Detreikőn s a szomszédos
 Rorbachon működött. Bornemisza könyvnyomtató
 munkássága tíz évig tartott. Ez idő alatt tizenhárom
 kötet került ki sajtójából; kettő kivételével valameny-
 nyinek szerzője is ő. A Bornemisza-nyomdának leg-
 jelentősebb terméke a „Predicatio” ; ívrétű, 727 levél
 vastag „öreg könyv, melynek kinyomatására tenge-
 tők” (pártfogók) kétségkívül sokan voltak. A Fel-
 vidék protestáns főurai mind segítettek hozzá. Bor-
 nemisza halála után özvegyétől Mantskovit meg-
 vette a nyomdát és Vizsolyba költözött vele. E saj-

tón készült Károli Gáspár, gönci prédikátor ma is használatos protestáns bibliafordítása, 1590-ben; a híres vizsolyi Biblia.

*

Török foglálás alatt soha sem létesült nyomda. A XVI. században az ország meg nem szállt részein működő 28, s a század végére 10-re csökkenő sajtó mind protestáns kézen volt s a reformáció ügyét szolgált. Ebben az elsősorban vallási érdeklődésű korban nagy szó volt ez. A katolicizmus ügye már-már elveszett. Amikor Esztergom érseke és főkapitánya a török elől Pozsonyba, majd Nagyszombatba költözött, egyszerre nyilvánvalóvá vált, hogy ez a pozsonymegyei kis városka a magyar katolicizmus utolsó állomása. Erre döbrent rá Telegdi Miklós is, Nagyszombat plébánosa, a későbbi pécsi püspök és esztergomi érseki helyettes — és munkához látott. Fölsismerte a nyomda rendkívüli fontosságát s 1577-ben megvette a bécsi jezsuiták nyomdájának egész fölszerelését s áttelepítette nagyszombati házába. E ténnyel vette kezdetét a katolikus restauráció. Az 1578-ban Telegdi könyvével, az Evangéliumoknak

magyarázatja második részével meginduló nyomda szerény és szegény alapokból fejlődve, lassankint előbb a hitélet, később a tudomány szolgálatában, az Akadémia és az Egyetem mellett, az egyetemes nemzeti művelődés fellelegvőrává épült. A ma is működő Egyetemi Nyomda dicső őst tiszteli benne. A hivatalos hatalom különböző kedvezésekkel és privilégiumokkal igyekezett a nyomda és vele a katolicizmus ügyét előbbre vinni. De XVII. századi nagy virágzását s későbbi előkelő szerepét valójában mégsem ennek köszönhette nyomdánk. A privilégiumok nem sokat értek; a protestánsok a tilalmak ellenére is vígan nyomtatták könyveiket. A fényes elemek és kiváló tudósok voltak azok, kik nagyra tették Nagyszombat Akadémiáját és nyomdáját. Tegledi után Pázmány, Káldi György, Otrokocsi Fóris Ferenc, Szentiványi Márton s később a XVIII. században az írók és tudósok egész sora látja el munkával a nyomdát, s hódítja vissza lassan a katolicizmus elvesztett tereit, tisztán kulturális eszközökkel. Pázmány munkái, kevés kivétellel, a rövid ideig Pozsonyban is működő nagyszombati nyomdából kerültek ki.

A finomodó ízlés és a barokk pompaszeretet megkívánta a könyvek díszesebb kiállítását. Ez eleintén csak szép rézmetszetű allegorikus címlapokban, címképekben, később már illusztrációkban is jelentkezett. Talán csak a nagyszombati gazdag nyomdának állt ezidétt módjában, hogy egész sereg rajzoló és rézmetszőt foglalkoztasson. S ha itthon kellő számban nem akadt ilyen, nem volt rest Németalföldről hozatni s a nyomdához kötni mestereket. Természetesen nem legelsőrendű művészeket; inkább csak az olcsóbbjából, kisebbjéből. Ther Porten, Nypoort, Langgraff ilyenek voltak. De magában Nagyszombatban is föllendülhetett a művészi élet. Egész sereg hazai rézmetszőről tudunk ez időből. Ulrich Henrik, Hoffmann és Schott nagyszombatiak voltak. Nem egy jezsuita atya (Nessen-thaller, Szentiványi) is szívesen mesterkedett rézlemezein. Hoffmann híre — tán a Nagyszombatban tömegével készülő rézmetszetű népies kis-szentképekkel — úgylátszik még Kolozsvárra is elhatolt s kora legnagyobb magyar nyomdása, Misztótfalusi Kis Miklós nála rendeli meg gróf Haller János Hármas Históriájának remek barokk díszcímlapját.

A nagyszombati nyomda mellett könyvkötészet is működött. A XVII. és XVIII. században az iparművészetnek ebben az ágában sok remek készült itt. E kötések ismertsége és gyakorisága fölment bemutatásuktól.

Református részen a XVII. századvég legjelesebb nyomdásza Misztótfalusi Kis Miklós volt. Őt is, mint jó reformátust, a Biblia terjesztésének vágya tette nyomdásszá. Fogarasi rektorsága alatt gyűjtögetett pénzecskéjén Hollandiába ment és teológiai tanulmányai mellett, roppant szorgalommal elsajátította a betűmetszés és könyvnyomtatás mesterségét, az akkori világ legelső nyomdáiban, a Janson-, Elzevir- és Blaeu-műhelyekben. Az utóbbiban éveken át működött, eleinte mint fizető-tanuló, később alkalmazottként. Határtalan akaraterővel, nyomorogva, éhezve, minden keresményét, amit mint világszerte ismert betűmetsző szerzett, vállalkozásába ölve, Amsterdamban, bérelt nyomdában, 1685-ben végre elkészült a magyar protestánsoktól annyira kedvelt „kised-forma” bibliájának, a hibáktól megtisztított Károli-fordításnak kinyomtatásával s 1687-ben az Új testamentummal. Az előbbiből 3500, az utóbbiból

4200 példányt nyomtatott s valamennyit szép gondosan díszes bőrkötésbe köttette. Mindezt abban a reményben, hogy hazatérve Erdélybe, Kolozsvárt kis Amsterdammá teszi. Mily keservesen kellett csalódnia! 1689-ben, bibliáival együtt útnak indult. Az úton, Lengyelországban egy buzgó katolikus főúr elkobozta egész könyvkészletét. Hosszas huzavona után kaphatta csak vissza. A roppant tömeg eladása nehezen megy. Pedig olcsóra tartja, hogy fogyjon. De a magyar alkuszik; nehéz vele boldogulni. Pártfogói meghalnak. Előbb Apafi fejedelem, nem sokkal utána Teleki, a nagy államférfi. Megnősül. Csak gazdálkodással tudja föntartani 1693-ban meginduló nyomdája üzemét. Rövid kilenc esztendei működése alatt így is mintegy száz kisebb-nagyobb könyvet nyomtatott. Közben, mint hajlíthatatlan újtónak, auktoraival is szüntelenek veszekedései. Sz. Pap János tiszteletes korholja örökös helyesírási javítgatásaiért. Csak hadd tanulja a gyermek rosszul. Mit árt az. „Hiszen, ha felnő, úgyis észreveszi, hogy nem úgy vagy az ez vagy amaz és osztán jól megtanulja.” Nyomdászunk véleménye erről az: „Csak olyan ez, mintha valaki a gyermeket arra tanítaná,

hogy a hattyú fekete s a holló fehér, hiszen, ha felnő észreveszi, hogy nem úgy vagyon és igazán megtudja.” — Misztótfalusi Kis Miklós 1702-ben halt meg. Bénán, csalódottan, de utolsó pillanatáig lázas munkában, nem lankadó lelkesedéssel a protestantizmus ügyéért, Istenben bízón. Maga-véstű betűinek szépsége, szedésének tisztasága, gondos korrektúrája, kulturált ízlése messze-magasan nyomdász-kortársai fölé emelte őt.

A XVII. század alkonyán véget ért a török megszállás hazánkban. A XVIII. századra a romok eltakarításának és az ország újjáépítésének feladata hárult. A boldogabb európai nemzetek után nálunk megkésve, csak a XVIII. században kibontakozó és fejledező barokk mozgalom volt az, aminek hazánk fölépítését köszönhette. Ez a barokk magyar szellem volt a XIX. század nagy nacionális föllendülésének is alapja s mai történetiszemléletünk is nagyrészt rajta nyugszik. Szülője és igazi hordozója a barokk műveltségnek az ellenreformáció katolicizmusa volt s annak központja, Nagyszombat. Itt alakul ki, kiváló tudósok és derék magyar emberek lelkében az első nagy, nemzeti szellemű, erősen vallásos aláfes-

tésű történetfelfogás és sugárzik szét a század végéig 41-re szaporodott jezsuita középiskolákon, barokk tömeg-ünnepélyeken át, *nemzetiségi különbséget föloldón*, az egész magyarságra. Nem véletlen, hogy a nagy tudósok és nagy nevelők: Hevesi, Kaprinai, Katona, Kazy, Kéri, Pray, Szegedy, Timon Sámuel, Molnár János, Thuróczi László — latinul írtak. Nagy nemzet- és állampolitikai jelentősége volt ennek. *Csak* így juthatott el e műveltség-tartalom s vele együtt a magyarság nemzetiségeket egybefogó egység-eszméje, műveltebbjei útján, a különböző nemzetiségeik legmélyebb rétegeibe. Innen — ebből az egységessé formálódott optimista-magyar közszellemből — magyarázható, hogy a megfogyatkozott magyarság kultúrárhelyeire betelepülő s azokat megszálló idegenek, köztük természetesen elsősorban a nyomdászok is, a Trattnerék, a Royerok, a Notensteinek, a Hochmeisterék, a Siessek, a Landererek, a Weberek, a Streibigok meglepően rövid idő alatt *vitathatatlan* jó magyarokká váltak. S magyar, latin, német kiadványaikkal egyaránt a magyarság ügyét szolgálták. A meginduló városiasodás, a gazdasági fejlődés, a polgári jólét és nem

utolsó sorban a bensőséges vallásos élet, megélénkítő keresletet teremtett könyvek, nyomtatványok irányában is. A legfőbb fogyasztási cikk természetesen a naptár, az iskola-könyv, a katekizmus, az abc-könyv és az imakönyv volt. A latin kalendáriumok nyomtatása a XVII. század közepe óta a nagyszombati Egyetemi Nyomda privilégiuma volt. Magyar naptárat készítettek Lőcsén, Győrött (1749 óta). Egy-egy naptárforma kedveltsége és élettartama hihetetlenül szívósnak bizonyult.

A kulturális élet központjai természetesen az egyetemi és főpapi székhelyek voltak. A barokk főpapok áldozatkészsége a közműveltség emeléseért nem ismert határt. Nem egy városunk máig megtartott építészeti jellegét egy-egy ilyen papi nagyúrnak köszönhette. (Eger, Székesfehérvár, Győr, Szombathely, Vác stb.) Az érsekségek vagy püspökségek mellett a nyomdák megjelenése is természetes volt. Győrött 1728-ban, Váradon 1741-ben³, Kalocsán 1749-ben, Egerben 1756-ban, Vácott 1770-ben, Pécsen 1773-ban alakultak nyomdák. Ezeken kívül leginkább az élénk kereskedelmű városokban telepedtek meg nyomda-vállalkozók. Fő igyekvésük ter-

mészetesen az volt, hogy valami közkeletű kiadványukra szabadalmat nyerjenek. Egy-egy ilyen szabadalom maga elég volt a nyomda föntartására. Egy kelendő naptára 18. században évenként 25-30.000 példányban is eladható volt. Budán 1724-ben Landerer János Sebestyén, Pozsonyban 1715-ben Royer, 1771-ben Patzkó, 1783-ban Weber, 1784-ben Löwe, Sopronban 1725-ben Streibig, a 40-es években Siess, Pesten 1753-ban Heiptner, 1755-ben Eitzenberger alapítottak nyomdákat. Mindezek mellett természetesen él és virul az ország legelőkelőbb nyomdája, a nagyszombati „akadémiai nyomda”. XVIII. századi kiadványai számát mintegy ezerre tehetjük. Ha e nyomdák, az élet szükségletei megszabta mind több-és-többirányú működését s kiadványait szemléljük, lehetetlen a XVII. század nyomdászatával szemben való óriási haladást észre nem vennünk. A XVIII. század nyomdászatunk fénykora. E megállapítás igazsága már magából a barokk szellemből könnyű szerrel levezethető. Nem beszélek itt az egyházi főhatóságok rendelésére és ügyelése mellett készülő templomi szerkönyvekről, díszes vallásos kiadványokról, a házi-szerzők műveiről, melyeknél a

nyomdász tudása legjavát adta, a legnemesebb anyagokat használta; vagyis úgyszólván remekbe kellett dolgoznia, hogy kényes igényű megbízóit kielégítse. Nem beszélek Nagyszombatról, az orszádjáról, mely remek, díszes, ívrétű kiadványai mellett még latin naptárai kiállításában is ízléssel, szigorral és gonddal mérsékelt barokk rekedett. Ez az előkelő barokk szellem (a stílus!) behatolt a legapróbb vidéki nyomvállalásos neveltségosztály még a legköznapibb nyomtatványban, ima- és könyvében, doktori vitairatában, ünneplőüdvözlő és megkívánta a szépet. Aki ki is tudták elégíteni e magasra fokozott igényeket. Egészen természetes, hogy ez a kor a könyv

külső burkára, a kötésre is sokat adott. Összefügg ez a barokkidőben divattá váló könyvgyűjtéssel. Akárhány birtokos középnemes is berendez könyvesházat vidéki kúriáján, barokk „kastélyában”, a példával előljáró főurak, főpapok nyomán. A nagyszerű papírost az ország negyven papírmalma ontotta. Keményítős és márványozott előzékpapírost minden könyvkötő maga készített. S ha még díszesebb kellett, ott volt Németország, ahonnan valódi aranyfüsttel, bélyegzőről (stancniról) nyomott — ma azt mondanók: imprimé — papírost lehetett beszerezni, a legváltozatosabb kivitelben. Egy ilyen, gazdag pergamenkötésű XVIII. századi nagyszombati naptárban használt gyönyörű madaras nyomású előzékpapíros le nem vágott szegélyén találtam ezt a fölírást: „Carl Munck in Mainz”; — nyilván a készítő német gyár cégjelzését.

Mintegy igazolásául az itt elmondottaknak, néhány kisebb magyar nyomda ritkábban szem elé kerülő kiadványát mutatjuk be olvasóinknak: pl. a soproni Siess-nyomda egy barokk-nyomatát s ugyané műhelyből egy szép imakönyv fametszetű záródíszét. Ribiny Oratiójáriak antikvári a pármai nagy Bodoni-

nak is díszére válhatnának! A betűk elrendezésének szépsége és a kompozíció szigora a legnemesebb ízlést mutatja. A bájos fametszetű dísz kiválasztása és elhelyezése utolérhetetlen.

A XVIII. század utolsó negyedében, a barokkszellem előkészítő munkája után, nyomdáink is az újjáéledő nemzeti irodalom szolgálatába szegődtek. 1780-ban megindult Pozsonyban az első magyar nyelvű hírlap, a „Magyar Hirmondó”. A 320 vidéki előfizetőnek foglalkozási megoszlásából érdekesen bontakozik ki az ország nyelvpartoló közönségének, a majdani „irodalom” *olvasóinak* képe. 95 földbirtokos, 38 mágnás, 28 megyei tisztviselő, 18 ügyvéd, 18 pap, 18 urasági és 12 hadseregbeli tiszt, 12 postahivatalnok, 9 városi polgár, kávé- és kereskedő, 8 nevelő és tanító, 7 állami, 5 városi hivatalnok, 4 fő-

iskolai igazgató és 3 orvos volt az első magyar olvasó-gárda. Az egymásután föllépő lelkes magyar írók, kik az elmaradt magyar műveltséget s az elhanyagolt magyar nyelvet az irodalom segítségével akarták új életre kelteni, erősen foglalkoztatták a nyomdákat. Kazinczy is igen sokat adott könyvei nyomdai kiállításának szépségére. Könyveinek nyomdai képét rendszeren együtt tervezte meg kiadójával s gyakran adott szakszerű utasításokat és tanácsot.

*

A magyar nacionalizmus nagy térhódítása a XIX. század elején erőteljesen kibontakozó irodalmi élettől indult meg. A nyelvújító mozgalmak (Révai, Verseghy, Kazinczy) után a szépliteratúra gyönyörű virágzásának kora köszöntött ránk. Kazinczy, Csokonai, a Kisfaludyak, Katona József, Berzsenyi, Kölcsey, Vörösmarty, Bajza s a többiek lelkes munkássága révén lassan kialakult hazánkban is a művelődést szomjazó középosztály, az irodalmat élvező és pártoló *olvasó*. Az irodalmi élet középpontjává mindinkább Pest-Buda lesz. A hazai nyomdák is természetesen derekasan kivették részüket a nagy nemzeti munkából. író és nyomdász egymásra tált jó-

barátok voltak, kiket közös cél, a nemzet fölvirágoztatása hevített. Trattner János Tamás a „Tudományos Gyűjtemény” 1817. évi 12. számában érdekes cikkben ismerteti a magyar nyomdászság akkori állapotát. „Valóban, ha ez egy esztendő alatt nálunk készült Magyar és más nyelveken vitt kinyomatott könyveket összeszámítjuk, öröm nélkül nem nézheti a jó hazafi.” E kimutatás szerint 37 nyomda működött ekkor hazánkban, 13 faktor vezetése alatt, 101 szeidővel, 118 nyomtató munkással. Csupán a nyomdász-segédek száma a nagy irodalmi föllendülés következtében, 1848 nyaráig, magán Pest-Budán 260-ra emelkedett. A legnagyobb vállalat ekkor is az 1777-ben Budára helyezett Egyetemi Nyomda volt. Ez a nagymúltú intézet legszebb virágzását a XIX. század első felében érte el s érdemei a magyar irodalmi életre-hívásában hervadhatatlanok. Széles látókörű és európai műveltségű igazgatója, Sághy Ferenc meleg barátságban állt kora íróival és tudósival. Irodalmunk sok jelesének: Virág Benedeknek, Kisfaludy Sándornak, Bacsányinak, Kazinczynak, Révainak, Verseghynek munkái jórészen az Egyetemi Nyomda sajtóján készültek, az ő igazgatása alatt.

Az Egyetemi Nyomda ez időből (1804—1838) való jelentősebb kiadványait — leszámítva a szabadalom alapján tömegcikk-szerűen készülő tankönyveket, naptárakat és a 2800 példányban előállított „Ofner Zeitung”-ot — a legnemesebb ízlés és kifejezett szépségtörekvés jellemzi. Ságbynak gondja volt rá, hogy a hazai rajzolókat és rézmetszőket is foglalkoztassa. A budai Binder János Fülöp, Karács Ferenc, Czetter Sámuel nevével minduntalan találkozunk az Egyetemi Nyomda rézmetszetes kiadványain. De nem ritkán, — ha szebbet akart, mint ezektől telnék — Bécs jeles grafikusainál rendelte meg kiadványai illusztrációit. Az 1823-, 1824. s az 1836—38. évi Auróra metszetei Bécsben készültek s ugyancsak a bécsi Höfel Balázssal metszette remekének, az 1817. évi Missale-kiadásnak címvignettáját. E csodálatos szépségű kiadvány címlapjának betűit valószínűleg az 1798 óta a nyomda alkalmazásában álló bikfalvi Falka Sámuel rajzolta rézlemezre. Ez az ezermester betűvéső- és öntömester 1812-ben már 19 öntömunkással dolgozott s hihetőkép nemcsak az Egyetemi Nyomdát, hanem az ország nyomdáinak nagyrészét ellátta betűvel. Sok dí-

szes rézmetszetű címlap is került ki vésője alól: a kalligráfiának remeke valamennyi. Falka a stereoupiával is kísérletezett. De úgylátszik, sikertelenül, — mert 1818-ban Angliából hozat egy másik ezer-mestert a nyomda, John Watts személyében. Ennek egy műve, a stereotipiai úton készült miniatűr Sextus Rufus Festus, minthogy könyvvarusi forgalomba soha sem került kísérlet volt, egyike legkritikább könyveinknek.

Az Egyetemi Nyomda mellett a XIX. század első felében az ország két legkitűnőbb nyomdája Trattner Mátyásé és Landerer Lajosé volt Pesten. Trattner a pesti üzletet milliomos bécsi rokonától, János Tamástól kapta ajándékba, fia születésekor, 1789-ben. Apa és később 1813-tól a fiú, János Tamás rendkívül sokat tettek a fejlődő magyar irodalom érdekében. 1813—1825-ig, János Tamás vezetése idejében 825 mű készült a nyomdában, köztük 418 magyar; a kor legjelesebb irodalmi alkotásai. A Trattnernek képzett és finom művészi ösztönnel megáldott könyvnyomtatók voltak. Kiadványaik szépség tekintetében bizvást a külföld egykorú nyomdatermékei mellé állíthatók. De mint pl. a je-

lentéktelen kis székesfehérvári Számmer-nyomdának egy könyvcímlapja mutatja, ízlés dolgában a vidéki nyomdák sem maradtak el a fővárosiak mögött.

A könyvkötés művészete a XIX. század első felében sem hanyatlott. Debrecen megmarad XVIII. századi hagyományainál s tovább folytatja Dávidházyék festett pergamen kötés-stílusát. Egyebütt az empire kötés-stílus terjed el. E nemben is sok remek készül országszerte.

A harmincas évek reformmozgalmaival napról napra szaporodott a tudományos, az ismeretterjesztő, az irodalmi folyóiratok, szak- és divatlapok száma, majd 1841 januárjában Landerernél, Kossuth szerkesztésében megindult az első politikai napilap, a Pesti Hírlap. A modern szellemű nyomdászok hamar alkalmazásba vették az új nyomda-technikai találmányokat. Landerer és Heckenast, hogy a Pesti Hírlap 5—6000 példányát kellő gyorsasággal nyomtathassák, kénytelenek Angliából gőzhajtású gyorsajtót beszerezni. Az új gép megjelenése a mai Kossuth Lajos-utca és Szép-utca sarkán működő nyomdában óriási feltűnést, sőt sokakban élénk viszatetszést keltett. A szomszédban lakó Cziráky gróf

az éjnek idején nagy zajjal dolgozó nyomda ellen panaszt emelt csendháborításért, azzal érvelve, hogy a lármatól nem tud aludni. Landerer azzal vágott vissza kurtán, hogy „ő meg akkor nem tud aludni, ha gépei nem zakatolnak!”.

A roppant jelentőségű technikai újításoknak behatolása a könyvnyomtató iparba, sajna, korántsem jelentette a könyv esztétikai szintjének emelkedését. A művészi, a minőségi szempontok a mennyiségi termelés lázában erősen háttérbe szorultak. A régi szépségtörekvések egyre halványabban s egyre gyéribben jelentkeztek a könyv iparszerű előállításában. Nem különös paradoxon-e, hogy ha a könyvnyomtató ma valami igazán szépet akar alkotni, félreteszi csodálatos szedőgépét s újra az ósdi kézi-szedés időszerűtlen, sőt időpocsékoló játékához kénytelen folyamodni?

De ne legyünk igaztalanok!

Az elgépiesedett könyvnyomtatásnak is megvannak a maga szépségtörekvései. Lehetetlen, hogy az ember, mégoly anyagias, mégannyira a technika bilincseibe vert mesterségét is megszépíteni, átszellemíteni ne törekednék! Ez az anyagon túlnövés, az

anyagtól szabadulás vágya olyan erős az emberben, olyan mélyen benne rejlik természetében, mint a mag ölében a majdani fa, a bimbóban a nyilándó virág! Az isteni eredet bizonyossága éppen *ez!*

A technikától való elragadtatás, a technika egyeduralmának sivár kora után el *kellett* következnie annak a kornak, melyben az anyagot újra szellem járja át s a technika illendőképen aláztos szolgájává, engedelmes eszközévé szegődik a Szépnek. A túltengő technikai fejlődés után e kor már közel! Sok jel vall erre. A nyomdászat újra *átlelkese-
désének* folyamata már megkezdődött. A modern stílus a gépkönyvet megnemesíteni igyekszik s annak olyan új fajtáját kialakítani, mely szép is. Nyugtalanul keresi az anyag és a szellem, a gyakorlati és a szép, a mesterségszerű és a művészi szintézisét.

A KÉPEK JEGYZÉKE:

1. A Chronica Hungarorum egy lapja: az előszó. Hess András budai nyomdájának ősnyomtatványa. Megjelent 1473-ban.
2. és 3. A brassói Honterus-nyomda két kiadványának címlapja. Az első Honterus idejében, a második Wagner Bálint nyomdászága alatt, 1555-ben készült.
4. Az újszigeti nyomdában 1541-ben megjelent Sylvester-féle Új testamentum-fordítás egy lapja.
5. A kolozsvári Hoffgreff-Heltai-nyomda 1550-ben készült régi magyar jogkönyvének címlapja. Nyomdai elrendezésre legszebb XVI. századi nyomtatványaink egyike.
6. Bornemisza Péter Prédikációinak címlapja. Detrekő, 1584.
7. A debreceni Hoffhalter-nyomda kicsiny protestáns ájtatos-könyv kiadványának címlapja 1589-ből.
8. A nagyszombati nyomda egy kiadványának címlapja. Pázmány Felelete. A nyomda felszerelése

még tökéletlen, a mesterségbeli ízlés kissé kezdetleges.

9. A nagyszombati nyomdának pozsonyi szereplése idejéből való terméke.
10. Misztótfalusi Kis Miklós egy kiadványának címlapja.
11. Pázmány Kalauzának pozsonyi folió-kiadása. A gazdag rézmetszetű barokk keret Bidenharter Tóbiás, bécsi mester műve.
12. Misztótfalusi Kis Miklós egyik legszebb kiadványának, Haller János Hármas Históriajának díszcímlapja. Hoffmann, nagyszombati rézmetsző remeke. Kolozsvár, 1695.
13. A jelentéktelen soproni Siess-nyomda egy kiadványának gyönyörű címlapja.
14. A nagyszombati Egyetem Nyomda egy nagy-ívrétű nyomtatványának szép címlapja. A jellegzetes, komoly monumentális betűk s a mesteri elrendezés, jól szemléltetik a nyomda XVIII. századi fénykorának magas ízlését.
15. A pécsi püspöki nyomda egy lapos nyomtatványa. Gyászjelentés.

16. Weber Simon Péter pozsonyi kis nyomdájának betűmintakönyvéből való lap. A barokk gazdagság után leegyszerűsödött ízlésnek — XVI. Lajos stílusának — szép magyar nyomdai példája. Készült 1790-ben.
17. Ugyanez ízlés kassai változata.
18. A jelentéktelen kis székesfehérvári Számmer-nyomdának egy szépen megkomponált címlapja.
19. A budai Egyetemi Nyomda stereotipiai úton készült miniatűr kiadványának címlapja.
20. A Biedermeier Almanach-kor egy szláv-nyelvű terméke. Készült az Egyetemi Nyomdában.
21. Az Egyetemi Nyomda nagy ívrét-alakú Missaléjának rézmetszetű címlapja.
22. Egy Trattner-kiadvány rézmetszetű vignettával ékesített címlapja.
23. Kner I., gyomai könyvnyomtató-mester egy negyedrétt alakú kiadványának címlapja.
24. A Magyar Bibliophil Társaság egy kiadványának címlapja. Készült Pápai Ernő nyomdai műintézetében.

25. Az Egyetemi Nyomda kiadásában megjelent Tormay Cecil-féle Legendárium egy illusztrált lapja. Molnár C. Pál fametszete.

*

26. Egy Corvin-kódex kötésének erősen kicsinyített mása.
27. Az 1541.-i újszigeti Új testamentum 1581-ben készült kötése.
28. Rákóczi György egy Bibliájának aranyozott ezüst véretekkel díszített Kolozsvárt, 1630 táján készült kötése. A pompaszerető fejedelem számára előállított remek-kötések egész soráról van tudomásunk.
29. Erdélyi kötés 1712-ből.
30. Komáromi díszes naptár-kötés, 1718-ból. A jellegzetesen magyaros díszítésű és hazánkban különösen kedvelt festett pergament-kötés példája.

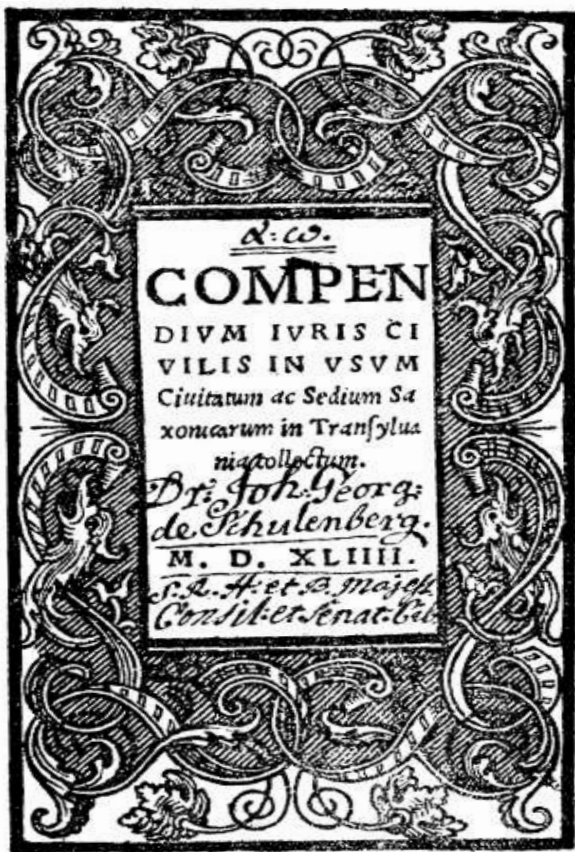
A szövegben lévő díszek: Az előszó végén: Záródísz Heltai Gáspár *Chronicájából*. Kolozsvár, 1575. A 11. lapon ugyané nyomda fametszetű záródísz, kiadói szignettel. A 25. lapon a soproni Siess-nyomda egy imakönyv-kiadványának fametszetű barokk könyvdísz. A 27. lapon a budai Egyetemi Nyomda lapfődíszítése a XVIII. század végéről. A szöveg legvégén: a nyomai Kner-nyomda egy záródísz. Kozma Lajos rajza után készült fametszet.

*

Ad uenerandum dñm Ladizlaū prepositū ecclēsie
buden̄: p̄bnotariū apostolicū: necnon uicecācel-
lariū serenissimi regis Mathie i cronica hūgaroy
Andree prefatio.

Quoniam in superiori tempore uenerande dñe in latio uersares:
uiderēq; quāto emolumento ac decori hoim generi hi uiri
forēt: q; magno p̄stantes ingēio suā diuinā industriā comprē-
dis libris adhibebant placuit mihi tam dignū tamq; excellens
studiū mea pro uirili capessere: ut siquid demū assequi possem:
id non in meam dūtaxat: uerū etiam pluriū mortalū utilitatē
conuerterē. **V**nde cū dei benignitate p̄ uoto meo aliquātiſper
profeciſsem: & ob id rei ad inclytum hungarie regnū tua gratia
accersitus uenirem: eſſemq; nō parum ocioſus: ſulcepti laborem
ingentem dieyq; plenū: imprimendū uidelicet cronicū p̄anonie
opus: labore in qua: quē omnibus hungaris gratū atq; iocundū
fore putauī: quādoquidem: ut quiſq; natale ſolum unice diligit:
reliquisq; orbis terrarum partibus longe antepōnit: ita & ſuoy:
qualem uitam egerit: quiq; uernaticus ſcire plurimū exoptat:
ut ſiqua preclara: memoratūq; digna cōſpexerit: imitari debeat.
ſiqua uero minus feliciter geſta comperit doctus precauere
poſſit. **S**ed cum animaduertentem: & diu mecum ipſe uolūtārē:
cui meam primatū in hoc ſedulitatē pluribus diebus lucubratā
dirigerē: te preter domine mi obſeruandiſſime inuenio neminē.
Quipe & tu de me optie meritus es: & ſine te ſuſceptus labor
neq; uiri: neq; expleri potuiſſet. **A**ccepi itaq; hoc munuſculum
noſtrum iure quodam tue excellentie dedicadū: ut q; uidelicet
potiſſima laboris cauſa extitiſti: ipſius quoq; operis particeps
eſſe debeas. **E**t ſiqua indies maiora excudemus: tuo etiā illuſtri
nomini dedicanda putabimus.

Incipit prima pars cronice de origine hugaroy:
de deſcenſu de ſcitha in p̄anoniā: de bellis cōtra
diuerſas nationes habitas: ac de expulſione eorū
& reditu in ſcithā.

*V*ENVSTISSI
MAE QVAEDAM GRAECAE
Epistolæ, ex diuersis autori-
bus delectę, cum conuer-
sione latina.

CORONAE

1555

Euangelium

Szent Lukács írása szerint.

Mivel hogy sokan erőfödményranta / hogy renduel tráfba
beferzenék az úr dolgot / melletnek mi közötünk
tellesiguel való bizonyága vagon / mikippen előntbe
attal műnetünk azot / az hit elcítül fogua semetue
látatás holgálatot és túrtenei azotban az melletet bepillénet va
la: ionat lassaték ennetem és / ti vigre azotual eggútt íarít felit /
hogy minden dolgotrul elcítül fogua nagy forgalmatosságual megta
dalozuán / innet tova azotot teneted megirnam io Theophilus / hogy
jobban meg esmernid / azotnak bizonyosságual való voltat / melletre be
bíró szerint tanntattál volt.

első r. 1.

Vala Herodesnek Sidoros /
hagybeli királnak ideiben
egy nimell egghazi ember
lincel Salarias vala névvel
az Abiasnak nap sam ferret való rend
ból pála és az ú felszigre az Arontul
M ij usm

Predikatioc,
EGESZ ESZTENDÓ
ALTAL MINDEN VA,
farnapra rendeltetet Euan-
geliombol.

IRATOT
Bornemisza Peter által.

MARCI XVI.

Mennyetec el é szelen vilagra, predikallyatoc az Euan-
geliomot minden teremtet allatnac: Az ki hiszen es meg ke-
reztelkodic, iduozál: Az ki nem hiszen, el karhozic.

Nyomtattatot Detrekcebe,
M D LXXXIII.

FONS VITAE.
A Z E L E T =
N E K K V T F E Y E.
Meliből folinak nag bőűfeg-
gel **bizonyos igiretök**, à
meg keferitöt szomorú szüuek-
nek vigasztalására.

Zacharias. B.

*Az üdöben David házanak es Ierusa-
lembe lakozoknak meg nyilt küfseiök
leszen, à bün es az sörtelmsség ellen.*

DEBRECENBE.

M. D. L X X I X

FELELET
AZ MAGIARI
ISTVAN SARVARI PRÆ-
DICATORNAK, AZ OR-
zag romlasaokairul, irt
köniwere.

Fratot
PAZMANI PETER ALTAL.

Isa: 60. 9: 11.

*Aperientur portæ tuæ iugiter, die ac no-
de non claudetur, ut afferatur ad te for-
titudogentium, & reges earum addu-
cantur: GENS ET REGNUM QUOD NON
SERVIERIT TIBI, PERIBIT, &
gentes solitudine va-
stabuntur:*

NAGYSZOMBATBA,
Anno M, D. CIII.

IO N E M E S
V A R A D N A K
G Y E N G E
O R V O S L A S A .

Meljel

S A L L A I I S T V A N P A P,
P Á S P Ó K I - P L E B A N O S .

Gyogyitgattya, Farkas-marásból esett
Sebeit Bihar-Vár-megyének.

Es általmarza

A' SZENT IRASRÓL, és ECCLESIA'RÓL írt
Könyvéc; az Esztergami Erseknek.

NYOMTATTÁK P O S O M B A N .
M. DC. XXX. Efszendőben.

Kerekyéni
JÓ S Á G O S T S E L E K E D T E R K E L
tellyes
P A R A D I T S O M
K E R T E T S K E ;

Melly

Hogy a' figyelmetes tanúság
és vigasztalással tellyes Könyör-
gések által a' lelkekbe béplántáltás-
sék: azoknak Kerekyéni épüle-
tekre, kik az igaz isteni idévezítést
keresik, egybe-foglaltatott és
*elkezdett

A R N D J Á N O S, A' Lüne-
burgumi Fejedelemségnek

P Ü S P Ö K E:

Mojlan pedig

*Német nyelvből Nemzete haszná-
ra, egy Méltóságos Afkony aka-
rajából hasznos Regisztrómával egy-
ütt Magyarra fordított*

M. D. HUSZTI ISTVAN által.

K O L O S V Á R A T T,

Nyomt: TÓTFALUSI MIKLÓS
által. 1698 évt:

IGASSAGRA

VEZÉRLŐ

Eszterházi

KALAVZ

MEELLYET IRT ES
most sok helyen meg-jobbít
van, másodszor ki-bocfátot

PAZMÁNY PÉTER

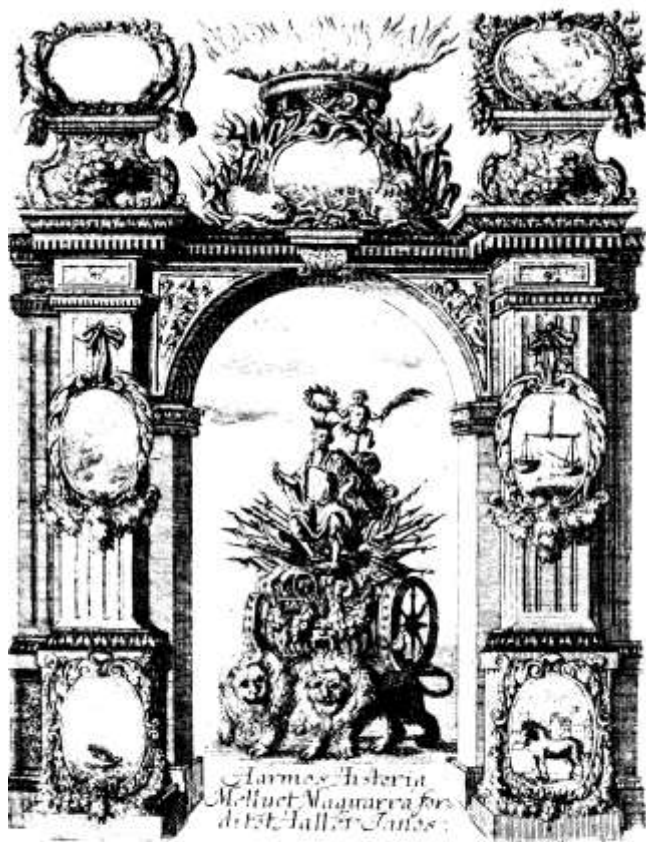
ESZTERGAMI ÜRSÉP

Normanák Pestben.

Először: MDC. CXIII.

Most másodszor: MDC.

XXIII. évben.

IOANNIS RIBINY
ORATIO
DE
CVLTVRA LINGVÆ
HVNGARICÆ.

Sopronii Calend. Jan. M. DCC. LI.

✠ (—————) ✠

Typis Joannis Josephi Siefs.

SANCTI
CYPRIANI
CARTHAGINENSIS
ARCHI-EPISCOPI,
ET AFRICÆ TOTIUS
PRIMATIS
ACTA, ET SCRIPTA

OMNIA;

IN SUMMAM REDACTA, ET PROLOQUIIS,
ATQUE ANNOTATIONIBUS ILLUSTRATA.

AUTHORE

R. P. JOANNE BAPTISTA PRILESZKY,
c Societate Jesu SS. Theologiæ Doctore.

TYRNAVIE.

TYPE ACADEMICIS SOCIETATIS JESU.

ANNO M. DCC. LXX.

ILLUSTRIS. AC REVER.

D. ANDR. DEZSERITZKY

DE EADEM ALIAS ORSZÁG DEI, ET

APOST. SEDIS GRATIA CONSECRATUS EPPISC. MIN-
DENSIS PRÆPOSITUS S. JOANNIS BAP. DE CASTRO QUIN-
QUE-ECCLESIENSI CATH. ECCL. V. ECCL. CANTOR ET
CANONICUS PROTO NOTARIUS APOSTOLIC. NEC NON
PER DIOECESIM NOMINIS EJUDEM IN PONTIFICALI-
BUS SUFFRAGANEUS OBIT DIË XVII FEBR.

Anno M. DCCLXXXVIII. ÆTATIS SUÆ
ANNORUM LXIII.

QUEM LEGIS EXEMPLUM CLERI FUIT, OPTIMA PLEBIS,
NORMA SUI GENERIS, PONTIFICUMQUE DECUS.

HIC JACET, AC VIVIT, SURGET QUOQUE CARNE BEATUS,
CREDE, DIU VIRTUS NULLA SEPULTA JACET.

V. Doppelcicero Antiqua.
**MAGNUS
PRINCEPS
TRANSYLVA
NLÆ,
COMES
TIROLIS.**

GESZNER'
IDYLLIUMI.

Fordította

KAZINCZY FERENTZ.

KASSAN,
FÜSKÚTI LANDERER MIHÁLY'
KÖLTSÉGÉVEL ÉS BETŰIVEL.

1788.

EGYHÁZI BESZÉD

A'

LELKI MÁRTI-
ROMSÁGRÓL.

mondotta

Székes - Fehérvárott

MÁJER JÓSEF.

1821.

S E X T V S

R V F V S F E S T V S .

Iuxta Exemplar Amstelodamense.

MDCXXV.

B U D A E ,

expressus Stereotypo Wattsiano

1822.

Z O R A .

A L M A N A C H

NA ROK

1856.

Druhi Ročník.

W BUDÍŇE,
LITERAMI KRÁL. UNIVERS. TISKÁRŇE.

MISSE

ROMANUM

EX DECRETO

SACROSANCTI CONCILII TRIDENTINI

RESTITUTUM.

S. PII V. PONTIFICIS MAXIMI

JUSSU EDITUM.

CLEMENTIS VIII. ET URBANI VIII.

AUCTORITATE RECOGNITUM.

IN QVO

MISSÆ NOVISSIMÆ SANCTORUM

USQUE AD

SS. DOMINUM NOSTRUM PIUM VII.

ACCURATE SUNT DISPOSITÆ.

Curæ et Privilegio Speciali Sacræ Censuræ Regiæ Apostolicæ, Regiæque

B U D Æ

TYPOG. REGIÆ UNIVERSITATIS HUNGARICÆ

M D C C C X V I I

BATSÁNYI JÁNOS'
VERSEI.

Első Kötet.

PESTENN, 1827.

Petrozai Trattner Mátyás betűjével.

A MUCSAI
SZÉPLELKEK

(LES PRÉCIEUSES RIDICULES)

VIGJÁTÉK

IRTA

MOLIÈRE

FRANCIÁBÓL FORDÍTOTTA

LACZKÓ GÉZA

GYOMÁN, MCMXXI.

KNER IZIDOR KÖNYVNYOMTATÓ

BETŰIVEL

DR HOFFMANN EDITH

RÉGI
MAGYAR
BIBLIOFILEK

MAGYAR BIBLIOPHIL TÁRSASÁG

I 9 2 9

DR HOFFMANN EDITH

RÉGI
MAGYAR
BIBLIOFILEK

MAGYAR BIBLIOPHIL TÁRSASÁG

I

9

2

9

• Szent István élete •

[1.] MERT HOGY FELETTE ÜDVÖS PÉLDA SZÁRMAZIK A JÓKNAK A MARADÉKOK NEMZETSEGE SZÁMÁRA MEGÍROTT ÉLETÉBŐL ÉS CSELEKEDETEIBŐL, ELHAGYVÁN A RÉGIEKRŐL MIK NEM TUDATNAK, AZOKRA TÉRÜNK, MIK IS EME BESZÉDEKNEK FOGLALATJAL

Wikoron is tudjuk, hogy a szenteknek érdemei írva vannak az életnek könyvében, és emlékezetük örökkévaló az Úrnak előtte, mégis felette üdvösségesnek tartjuk, hogy a jóknak élete és cselekedetei a példának miatta a maradékok nemzetsége számára frásba foglaltassék. Ők hívségest tusakodtak a Krisztusért és ama tusakodásukért szerencsésen megkoronáztattak, miért is, ha mi az ő cselekedeteiknek követői lennénk, miképen Pál mondja, Istennek örökösei leszünk, Krisztusnak pedig örökös-társai. A vértanuk viadalmaival az Anyaszentegyház naponként koronáztatik, a hitvallók hívséges

KÖNYVKÖTÉSEK:

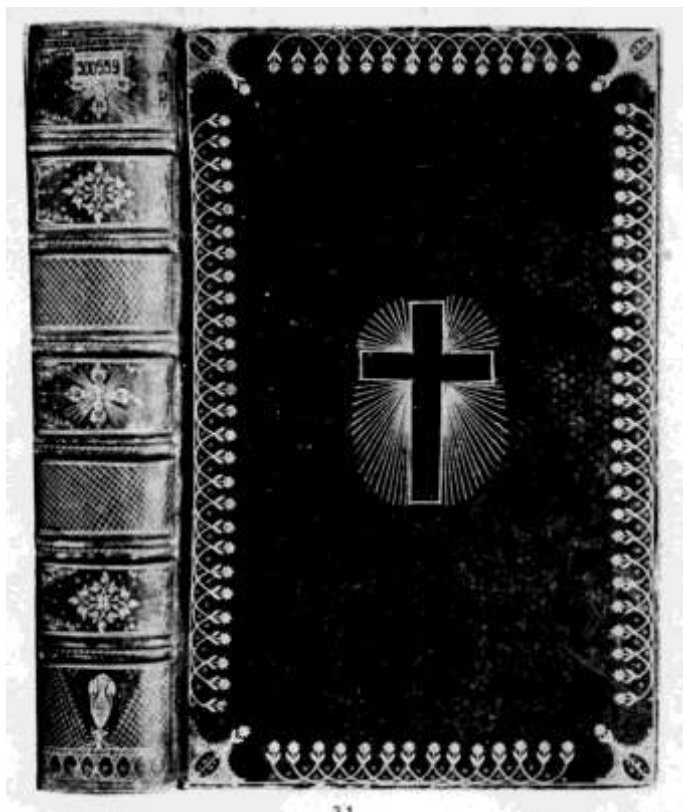

Ezt a könyvet az Officina Nyomda és Kiadóvállalat nyomtatta 1938 májusában. A klisék egy részét a Magyar Nemzeti Múzeum és a Magyar Bibliophil Társaság engedte át közlésre. A könyvek legnagyobb részét a szerző válogatása alapján a Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchényi-könyvtára bocsátotta rendelkezésünkre.